

WERELDDAG
STEDENBOUW
2021

PLOEG

RUIMTELIJKE PLANNING & LANDBOUW: EEN NIEUW TEAM?

18/11/2021
BEVEREN-WAAS
WWW.VRP.BE

inhoud

4 **Wat zullen we eten** ↗

7 **Hoop** ↗

17 **Toekomst** ↗

22 **Programma** ↗

46 **Zalen** ↗

Wat zullen we eten?

Wat zullen we eten?

Voedsel is er overal en altijd: groenten en vlees in plastic verpakt in de super- en hypermarkt, chocoladerepen en chips in automaten, geurige wafelkraampjes in de stations en kippenkramen op de markt. We kiezen voor kleine prijzen en grote karren. We stouwen onze koelkasten, vriezers en voorraadkasten vol. Wat over datum is wordt aan de deur gezet. Voedsel is er in overvloed en het lijkt of dat altijd zo geweest is. En dat het altijd zo zal zijn.

De landbouwer (m/v) weet wat de waarde van voedsel is. Hij/zij heeft geploegd, gezaaid, gewied en geoogst. Hij/zij hielp de kalveren geboren worden. Hij/zij ziet duizelingwekkende facturen van steeds vernuftiger machines, het prijskaartje van de hoogtechnologische evolutie. Hij/zij ziet vruchtbare grond onder beton verdwijnen, of nieuw bos verschijnen. Hij/zij ziet verouderde landbouwinfrastructuur veranderen in een opslagruimte voor caravans of autobanden. Hij/ziet die oude hoeves in een villa transformeren. De nieuwe burens klagen dat het stinkt als de wind hun kant op waait en dat de straat vuil is.

“Spug het der ut”. Met die woorden roept een landbouwer zijn collega’s op om niet langer te zwijgen over hun miserie. Aanleiding is de zelfdoding van een landbouwer uit het Ieperse. Veel boeren staan onder druk. De grondprijzen, de zware investeringen en de waaier aan sectorale regelgevingen maken het vooral de kleinschalige ondernemingen heel moeilijk. De druk om op te schalen en dus nog meer te investeren is groot.

En alsof dat niet genoeg is worden de gevolgen van de klimaatverandering ook hier voelbaar.

Droogte. Overstromingen. De ontwrichting van (agro-) ecologische systemen. Het verlies van bestuivers. De discussie over de oorzaken ervan – en vooral over wie wat moet bijdragen om het tij te doen keren – woedt volop. Wat met de stikstofproblematiek? Wat met het voedsel dat duizenden kilometers de wereld rondreist? Wat met de energievervlindende serreteelt omdat we het hele jaar door tomaten willen eten?

Hoop

Hoop

Tegelijk blijven landbouwers niet bij de pakken zitten.

Ze onderzoeken hoe ze landbouw en landschap of ecosystemen weer in evenwicht kunnen brengen. Tegelijk experimenteren ze met bedrijfsmodellen die deze combi rendabel kunnen maken. Er ontstaan interessante coalities op het terrein. Geëngageerde bestuurders, ambtenaren, planners, onderzoekers en landbouwondernemers vinden elkaar. Kortom: er bloeit wat op de velden. Soms op kleine schaal, soms met vallen en opstaan, maar altijd de moeite waard om in de gaten te houden. Deze pioniers effenen het pad.

Om de biodiversiteit landbouwgebied te verhogen heeft De Vlaamse Landmaatschappij een waaier van [beheersovereenkomsten](#) in de aanbieding: voor graslanden en bloemenstroken, voor knaagdieren, weide- en akkervogels.

Er ontstaan nieuwe coalities: de haven van Antwerpen lanceerde het [Landbouwinnovatiefonds](#) om biodiversiteit en rendabele landbouw met elkaar te verbinden, het lokaal bestuur van Beernem gaat samen met het Innovatiesteunpunt actief aan de slag met [carbon farming](#). Extra aandacht gaat ook naar de werking van natuurlijke watersystemen, zoals in het project [Boer Beek Bodem](#) in de provincie Antwerpen.

Evoluties in de [agroforestry of boslandbouw](#) worden zowel vanuit landbouw als vanuit landschapsontworp met grote interesse opgevolgd. De basisprincipes stoelen op eeuwenoud boerenverstand: wortels van houtkanten beschermen de bodem tegen erosie, het vee heeft baat bij de schaduw van fruitbomen en slim geplaatste bomenrijen langs de akker breken de wind en creëren een microklimaat.

Ondernemers kiezen bewust opnieuw voor lokale producten en eerlijke prijzen. Een pionier hierin is bijvoorbeeld Lucas Van den Abeele van Brouwerij 3 Fontein. Samen met 15 landbouwers [herintroduceert hij brouwergerst en originele tarwelandrassen in Het Pajottenland](#).

Ook lokale besturen verschijnen op het toneel. Heel wat steden en gemeenten zetten in op een lokale voedselstrategie en bijgevolg zijn termen als ‘stadslandbouw’ en ‘korte keten’ voor veel burgers niet meer weg te denken. Collectieve moestuinen, stadsimkers en daktuinen brachten de bevolking wat dichterbij de productie van voedsel.

Nog een stapje verder gaat de stad Oostende. Het landbouwpark en pilootproject de [Tuinen Van Stene](#) toont aan dat een belangrijk deel van de opgave ligt in het versterken van de interactie tussen stad en landbouwgebied. Een evolutie die mee aangestuurd wordt vanuit onderzoek op het snijvlak van landbouw en ruimte. [Hans Vandermaelen](#) (Ilvo/UGent) roept op om van een lokaal voedselbeleid naar een lokaal landbouwbeleid te evolueren. Een evolutie die in de stad Aalst in de startblokken zit.

Maar niet alleen het lokaal niveau is aan zet. Ook op Vlaams niveau zijn maatregelen noodzakelijk, zo blijkt uit een uitgebreid advies van De Landgenoten en FIAN

Kortom: er is nood aan een lokaal en bovenlokaal landbouwruimtebeleid.

Drie actiepunten

Wat betekent dat, een lokaal, en bovenlokaal landbouwruimtebeleid? En welke rol nemen niet alleen lokale en bovenlokale besturen, maar ook planners en ontwerpers hierin op?

Om een sterk landbouwruimtebeleid uit te bouwen, zien we drie belangrijke actiepunten. Bij ieder punt formuleren we de meest urgente vragen die voorliggen.

1.

Halt aan ruimtelijke wanorde in landbouwgebied: beschermen van de landbouwfunctie

Landbouw lijkt wel het kneusje onder de bestemmingen. Hebben we nood aan woningen, industrie of natuur, dan zoeken we dat in het ‘royaal’ aanwezige landbouwgebied. Maar alle sympathieke daktuinen ten spijt: van een volgebouwde bodem kan je niet (of toch onvoldoende) eten. Bovendien verliezen we door onze bouwwoede robuuste open ruimte landschappen en de bijhorende ecosysteemdiensten die ze leveren.

Ook binnen de nog bestaande landbouwruimte is de landbouwfunctie niet altijd veilig. Nogal wat agrarische infrastructuur die vrijkomen worden niet in kader van voedselproductie opnieuw ingezet. Hoe dat kan vermeden worden onderzoekt het project [‘Boer Ruimt Veld’](#), een samenwerking van het bureau Voorland, Ilvo, de Boerenbond en KULeuven, in het kader van de proeftuinen Ontharding van Departement Omgeving.

In dit eerste actiepunt liggen volgende vragen voor:

- Hoe roepen we een halt toe aan stedelijke functies die de landbouwruimte binnendringen?
- Hoe kunnen we landbouwgrond beter beschermen?
- Hoe zorgen we ervoor dat landbouwruimte opnieuw betaalbaar wordt voor (startende) landbouwers?
- Hoe kunnen we vanuit een inzicht in de “landbouwwaarde” van grond speculatie tegengaan

©Regionaal Landschap Hapengouw6/ooten

2.

De landbouwruimte integraal benaderen

In Nederland wordt de landbouwer de ‘rentmeester van Gods schepping’ genoemd. Hij/zij oogst er de vruchten van en draagt er tegelijk zorg voor. Op die manier blijven natuurlijke bronnen, zoals een vruchtbare bodem, gezonde lucht en levende waterlopen beschikbaar voor toekomstige generaties.

Iedere landbouwvorm in de open ruimte maakt deel uit van een ecosysteem. Betere kennis over en een actievere benadering van de werking van dergelijke agro-ecosystemen is noodzakelijk om landbouw een toekomstperspectief te bieden.

Hier zijn diverse soorten kennis noodzakelijk. Via de methode van ontwerpend onderzoek kan die kennis samengebracht worden en kunnen nieuwe visies op landbouwruimte(n) ontstaan die de landbouw en de landbouwer toekomst geeft.

- Hoe kunnen we sterker op klimaatrobuuste en circulaire landbouw inzetten?
- Hoe kan een planner bijdragen aan een visie die de lokale landbouw(er) integreert in een breder ecosysteem?
- Wat moeten we weten over bodem, watersystemen, biodiversiteit om die beide beter af te stemmen?
- Hoe kunnen we voedsel- en energieproductie, ecologische, klimaat-, sociale en recreatieve doelen integraal benaderen en een positief verhaal schrijven voor landbouw, samenleving en planeet?

Dat zijn de vragen die vanuit het tweede actiepoint voorliggen.

3.

Participatief en gebiedsgericht werken

Gebiedsgericht beleid focust voor een bepaald gebied op het kruisen van parallelle en tegengestelde noden, belangen en perspectieven van verschillende actoren. De oplossing kan niet door één enkele partij of vanuit één vakgebied worden gevonden. Samen en over de sectorgrenzen heen werken is dus de boodschap. De ontwerper of planner weegt diverse noden in de ruimte tegelijk af en zoekt samen met de actoren naar integrale toekomstgerichte oplossingen. Tegelijk zal hij/zij blijvend oog moeten hebben voor wat zich afspeelt op kleiner schaalniveau (van de keukentafel tot de lokale raadszaal) en op groter schaalniveau (Vlaams en Europees).

Planning en ontwerp staan hierbij in een constante wisselwerking. Planners gaan op zoek naar wat de landbouwfunctie in landbouwgebied bedreigt en hoe die beter beschermd kan worden. En ze houden hierbij ook rekening met de ruimtelijke context. [Het Landbouwkompas dat uitgewerkt werd door Atelier Romain voor de Provincie Antwerpen](#) bijvoorbeeld, informeert over de kansen en uitdagingen voor een [agrarische herontwikkeling](#) op een specifieke locatie.

Dit betekent ook dat de ruimtelijk planner niet gehaast mag zijn om te snel (ontwerp)oplossingen naar voor te schuiven. Eerst moeten we ons grondig de vraag stellen voor welk probleem ze een oplossing zouden moeten zijn.

Om het met een boutade te zeggen: een ijsjeshoeve of plukboerderij kan mooi je op je plan staan en in andere contexten goed werken, vraag is of het een antwoord is op de noden in die context.

©HansVandermaelen

Toekomst

e Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren

Toekomst

Planners en landbouwers tasten op dit moment nog grotendeels in het duister wat de toekomst voor landbouwruimte in Vlaanderen betreft. Er is nood aan een gedeeld toekomstbeeld. Een beeld dat we enkel samen kunnen opbouwen. En hoewel het eindbeeld nog niet vast staat is, worden wel een aantal interessante (land)bouwstenen zichtbaar.

Zo tonen de resultaten van het ontwerpend onderzoek van de Nederlandse prijsvraag ‘[Brood en Spelen](#)’ dat we door verschillende functies op zinnvolle manier te verweven win-wins kunnen bereiken. Hoe kunnen we bijvoorbeeld inzetten op grotere structuren in het buitengebied die drager zijn van het natuurlijk watersysteem, duurzame mobiliteit en bijdragen aan de versterking van biodiversiteit en gezonde ecosystemen?

[Bram Vandemoortel](#) van *Architecture Workroom Brussels* maakt een interessante vergelijking met principe van ‘transit oriented development’ die we kennen in de ruimtelijke planning. Dat komt er kort gezegd op neer dat je stedelijke ontwikkeling daar voorziet waar knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer aanwezig zijn, zodat je minder auto-afhankelijkheid creëert. Als ‘contramal’ van dit principe in de open ruimte kunnen we ook aan de slag gaan met ‘soil oriented development’, en je bodem als referentiekader voor planningskeuzes gebruiken.

We hebben in Vlaanderen het geluk over een aantal zeer vruchtbare bodems te beschikken. Kunnen we deze bodems vrijwaren van bebouwing en verstedelijking en maximaal inzetten voor landbouw, nu én in de toekomst? Kunnen we natuurdoelen combineren met deze voedselproductie, zodat beide niet elkaars concurrenten hoeven te zijn? En kunnen we die ‘mal’ en ‘contramal’, de stad en het buitengebied terug met elkaar in relatie brengen?

‘Stad en buitengebied staan zeker nog te vaak met de rug naar elkaar toegekeerd’, stelt Gerbrand Naeff, die het proces achter de [visie Buitengebied Enschede](#) mee begeleidde. ‘We moeten opnieuw een face-to face verhouding tot stand brengen’. De opmaak van een ruimtelijke visie op het buitengebied is dus ook altijd een wederzijdse kennismaking. ‘De visie op het territorium van een gemeente wordt vaak vanuit de bebouwde ruimte bedacht, en dat is gek, want het grondgebied van veel gemeenten bestaat vaak voornamelijk uit niet-stad.’ De eerder vermelde Bram Vandemoortel voegt daar een inspirerende opdracht aan toe om die relatie vorm te geven: *‘Do not ask what the farmer can do for the city, ask what the city can do for the farmer.’*

© La ferme du chant des caillies

Nederlands landschapsarchitect Noël Van Dooren stelt hierbij dat de focus op stadslandbouw te klein gedacht is: we moeten nadenken over regionale voedselproductie en de logistiek en infrastructuur op regionale schaal verbeteren zodat producent en consument elkaar gemakkelijk vinden. Dat is ook het uitgangspunt van pleitbezorgers van de [‘agro-ecologische stedenbouw’](#) zoals Michiel Dehaene en Hans Vandermaelen (Ugent). Het concept prikkelt en nodigt uit om na te denken over innovatieve vormen van planning. Praktijken van agro-ecologische stedenbouw worden verzameld en verkend vanuit [het internationaal onderzoek ‘urbanising in place’](#).

(Land)bouwstenen voor de toekomst zonder vast eindbeeld. Dat is wat we op deze Werelddag van de Stedenbouw willen brengen. De vlag van deze Werelddag van de Stedenbouw is PLOEG.

Landbouwers, ruimtelijk planners, ontwerpers, ecosysteemexperten, onderzoekers en beleidsmakers zullen een team moeten vormen om die gewenste toekomst mee vorm te geven. Ze zullen bereid moeten zijn om van elkaar te leren en van perspectief te wisselen. Om kortetermijnoplossingen te ruilen voor het belang van toekomstige generaties. En vooral om elkaar te inspireren door zich te engageren voor een duurzame invulling van landbouwruimte in Vlaanderen.

Kortom: de opdracht is groot, de tijd dringt.

Programma

Programma

Werelddag Van De Stedenbouw 2021

09.30 | **plenaire ochtend** ↗

13.45 | **deelsessies** ↗

1 WATER ↗

GEMEENTEHUIS | 1E VERDIEPING | FEESTZAAL

2 BODEM ↗

CC TER VESTEN | POLYZAAL

3 VOEDSELLANDSCHAP ↗

GEMEENTEHUIS | 3E VERDIEPING | PANORAMAZAAL (CAFETARIA)

4 GEBIEDSGERICHT ↗

GEMEENTEHUIS | 1E VERDIEPING | AUDITORIUM

5 LOKAAL LANDBOUWBELEID ↗

CC TER VESTEN | MEDIAZAAL

**6 PRO-ACTIEF
VERGUNNINGENBELEID** ↗

CC TER VESTEN | SCHOUWBURG

15.25 | **plenaire namiddag** ↗

09.30 | **plenaire ochtend**

08.45 | **Ontvangst** met koffie

09.30 | **Welkom en situering**
Dagvoorzitter **Jeroen Adam** (ILVO)
en **An Rekkers** (VRP)

Openingswoord door Schepen van
Ruimtelijke Planning en Stedenbouw
Boudewijn Vlegels (gemeente Beveren-Waas)

09.50 | **Landbouw en Ruimte: een stand van zaken. Danny Van den Bossche** (Departement Landbouw) en Ivo Palmers (Departement Omgeving).

10.10 | **Ruimtelijke ordeningswetgeving en effect op landbouwgebied. Hans Leinfelder** (KU Leuven)

10.35 | **Ruimtelijk- economische uitdagingen voor de landbouw, vanuit perspectief landbouwer. Lies Messely** (ILVO)

11.05 | Koffiepauze

11.30 | Panelgesprek. Met **Griet Celen** (VLM),
Wim Moyaert (Boerenforum),
Hendrik Vandamme (Algemeen Boerensyndicaat, ABS) en **Marjolijn Claeys** (Voorland)

12.30 | Broodjeslunch

13.45 | deelsessies

1**WATER** ↗

GEMEENTEHUIS | 1E VERDIEPING | FEESTZAAL

Griet Celen (VLM)

Liesbeth Gellinck (VLM)

Koen Eyskens (Provincie Antwerpen)

Kirsten Bomans (AnteaGroup)

Ilse Geyskens (Boerenbond)

2**BODEM** ↗

CC TER VESTEN | POLYZAAL

An Rekkers (VRP)

Petra Deproost (Departement Omgeving)

Lene De Vrieze (AWB)

Evelien Lambrecht (Inagro) en Claudio

Saelens (gemeente Beernem)

Dorien Van Cauteren (Port Of Antwerp)

3**VOEDSELLANDSCHAP** ↗

GEMEENTEHUIS | 3E VERDIEPING | PANORAMAZAAL (CAFETARIA)

Dirk Van Gijsegheem (VLM)

Jeroen De Waegemaeker (ILVO)

Noël van Dooren (Nederlandse Organisatie voor
Wetenschappelijk Onderzoek, NWO)

Bram Vandemoortel (AWB)

Kathy Belpaeme (Stad Oostende)

4
GEBIEDSGERICHT ↗

GEMEENTEHUIS | 1E VERDIEPING | AUDITORIUM

Anna Verhoeve (ILVO) en David De Pue (ILVO)

Janne Vaes (Atelier Romain)

Griet Maes (Provincie Limburg)

Niels Menten (BUUR part of Sweco)

Filip Debrabandere (VLM)

5
LOKAAL LANDBOUWBELEID ↗

CC TER VESTEN | MEDIAZAAL

Anton Christiaens (Voorland)

Hans Vandermaelen (ILVO/UGent)

Sally Lierman (Atelier Romain)

Lucas Van den Abeele (3 Fonteinen)

6
**PRO-ACTIEF
VERGUNNINGENBELEID** ↗

CC TER VESTEN | SCHOUWBURG

Hans Tindemans (VRP)

Marlies Caeyers (Provincie Antwerpen)

en Arnout De Waele (Atelier Romain)

Marjolijn Claeys (Voorland)

Lotte Arkens (Landgoed advocaten)

Katrien Van Herck (Boerenbond)

plenaire namiddag

15.25 | **keynote Gerbrand Naeff** (nl)

Vandaag visie, morgen vruchten plukken.

De Nederlandse stad Enschede formuleerde samen met diverse actoren een visie op het buitengebied, met als doel de relatie tussen stad en buitengebied te versterken. **Gerbrand Naeff** adviseerde en begeleidde het proces. Gedurende het verloop werden beleidsmakers zich steeds sterker bewust van de uitdagingen van het landelijk gebied. De visie is een politiek en maatschappelijk gedragen standpunt dat zijn vertaling vindt in concrete ruimtelijke acties en uitvoeringsinstrumenten (bijvoorbeeld m.b.t. vergunningenbeleid). Gerbrand licht toe wat essentieel is om een lokale visie, in samenspraak met verschillende belanghebbenden, tot een succes te maken.

15.50 | **Slotwoord & conclusies.** Door **An Rekkers** (VRP) en **Kathleen Van De Werf** (BUUR, part of Sweco)

16.00 | **Oproep tot actie** vanuit het middenveld, Sonja De Becker, Voorzitter Boerenbond

16.10 | **Uitdagingen en kansen voor Landbouw en Ruimte.** Door **Johan Braet** (kabinet minister van Omgeving Zuhail Demir).

16.20 | **Uitreiking VRP-Planningsprijs**

16.35 | **Receptie**

Water- Land- Schap

GEMEENTEHUIS | 1E VERDIEPING | FEESTZAAL

Sessievoorzitter: **Griet Celen** (VLM)

Hoe kunnen landbouw, het watersysteem en versterking van het landschap hand in hand gaan? Op welke manier ga je aan de slag in een concreet gebied en vanuit lokale coalities? We leren uit inspirerende voorbeelden.

Het programma Water-Land-Schap werd opgezet om lokale coalities te stimuleren en te steunen. Welke lokale voorbeelden werken inspirerend en hoe zijn de processen gelopen? **Liesbeth Gellinck** (VLM)

Bodemverharding in landbouwgebied is minstens even problematisch als betonverharding in stedelijk gebied. Het verstoort de sponswerking van de bodem, met alle gevolgen van dien. De gebiedscoalitie {beek.boer.bodem} in de vallei van de Aa probeert hier antwoorden op te zoeken. Landbouwers en natuurbeheerders onderzoeken samen mogelijkheden om de gevolgen van de klimaatwijziging te beperken. Het gaat om methodes die helpen bij het verbeteren van de bodem- en waterkwaliteit, en om de beschikbaarheid van water in het gebied beter te regelen. Het gezamenlijk doel is het evenwicht tussen landbouw, water en natuur herstellen. **Koen Eyskens** (Provincie Antwerpen)

Hoeve De Waterkant in Donk (Herk-de-Stad) is een rundveebedrijf met hoefvetoerisme en thuisverkoop in een oude Haspengouwse vierkantshoeve. De boerderij is gelegen op gronden met de kadastranaam 'de waterkant', in de achtertuin van natuurgebied 'Het Schulensbroek'. Die benaming maakt duidelijk dat water er een uitdaging is. In het kader van het Pilootproject Productief Landschap werd gezocht naar scenario's die het watersysteem en het landschap ten goede komen en tegelijk het gezin van inkomenszekerheid voorzien. Wat zijn de kansen, maar ook de moeilijkheden bij het maken van die oefening? **Kirsten Bomans** (AnteaGroup)

Ilse Geyskens (Boerenbond) reflecteert op deze cases. Daarna is er tijd voor gesprek met het publiek.

Gezonde bodem, dubbele winst

CC TER VESTEN | POLYZAAL

Sessievoorzitter: **An Rekkers** (VRP)

Een gezonde, levende bodem zorgt voor de rijkdom van ons ecosysteem, voorziet ons van voedsel, houdt ons gezond en wapent ons tegen extreme weersomstandigheden. De bodem als levende biotoop komt maatschappelijk echter veel te weinig in beeld.

Het programma Grond+Zaken wil het belang van een gezonde bodem in de kijker zetten en goede bodemzorg stimuleren. Dat begint bij een diversiteit aan ‘bodemzorgers’: van leerkrachten, landbouwers, lokale besturen, wetenschappelijke experts, tuinspecialisten, ondernemers, grondoverzetters tot en met Vlaamse, Nederlandse en Europese beleidsmakers. Maar ook ontwerpers en ruimtelijk planners worden aangemoedigd om mee te stappen in het verhaal. **Petra Deproost** (Departement Omgeving) licht toe hoe dat gebeurt.

Hoe kunnen we bodemkwaliteit en bodemheropbouw meer sturend maken in onze ruimtelijke ontwikkeling? Kunnen we naar een Soil Oriented Development? **Lene De Vrieze** (Architecture Workroom Brussels - AWB) neemt je mee in een reeks verhalen over bodemzorgers, bijeengebracht door AWB in opdracht van de OVAM.

Carbon farming, of koolstofbewuste landbouw, stimuleert het binden van koolstof in landbouwbodems, waardoor de bodemkwaliteit verhoogd wordt. Door de koolstofbinding is deze vorm van landbouw ook een manier om klimaatopwarming tegen te gaan. Lokale besturen kunnen een bijzondere rol spelen om Carbon Farming te lanceren. **Evelien Lambrecht** (Inagro) en **Claudio Saelens** (gemeente Beernem) geven alvast een inspirerend voorbeeld met een pilootproject waar 10 landbouwers bij betrokken zijn.

Dorien Van Cauteren (Port Of Antwerp) stelt het Landbouwinnovatiefonds voor. Doel is het ondersteunen van agro-ecologische projecten op de Linkerscheldeoever. De eerste oproep leverde 9 zeer diverse projecten op, van het verhogen van de waterhoudende capaciteit van de bodem, natuurlijke plaagbestrijding door de inzet van bloemenstroken tot het werken aan een verdere integratie en optimalisatie van kiekendiefvriendelijke teelten in het teeltplan. Hierbij worden gewassen verbouwd die minder bemesting, bestrijdingsmiddelen of minder intensieve grondbewerking nodig hebben dan gangbare teelten.

Voedsel- landschap

GEMEENTEHUIS | 3E VERDIEPING | PANORAMAZAAL (CAFETARIA)

Sessievoorzitter **Dirk Van Gijseghem**,
Afdelingshoofd van de afdeling Platteland en Mestbeleid VLM

In Vlaanderen lopen natuur, wonen, werken en landbouw dooreen. Een mogelijk strategie voor deze versnipperde toestand is 'ontsnippering' door bvb ongebruikte infrastructuur te slopen. Maar je kan net zo goed een doordachte visie op deze verweving ontwikkelen. Hierdoor wordt de nabijheid van diverse functies een voordeel. Als we nadenken over voedsellandschappen,

maken we net deze oefening: hoe kunnen landbouw, natuur, wonen en werken op een wenselijke en zinvolle manier verweven worden?

Jeroen De Waegemaeker (ILVO) schetst het concept voedsellandschap en toont hoe het werkt in Keulen en Reggio Emilia. Wat kunnen we hieruit leren in de context van Vlaanderen?

Noël van Dooren (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, NWO) verkent hoe ruimtelijk ontwerpers (oa landschapsarchitecten) mee kunnen nadenken over de toekomstperspectieven van het platteland. Hij ziet ook een rol voor lokale en provinciale besturen om die toekomst mee te realiseren. Uit zijn betoog komen andere ondernemingsvormen en andere gronden in beeld. Ook haalt hij aan welke logistieke systemen kunnen helpen om de relatie tussen de stedelijke kernen en de regio te versterken.

‘Do not ask what the farmer can do for the city, ask what the city can do for the farmer’, is voor **Bram Vandemoortel (AWB)** de leerles uit het project ‘urbanising In Place’ dat opgezet is samen met Michiel Dehaene (Ugent). In dit internationaal project (Brussel / Vlaanderen / Riga-Londen-

Rosario) ziet Bram diverse types van samenwerkingen en allianties ontstaan op het interactievelveld tussen stad en platteland.

Kathy Belpaeme is ‘Lab Leader’ van FoodSHIFT 2030 (Stad Oostende). Zij deelt haar praktijkervaring vanuit het landbouwpark ‘De Tuinen van Stene’. Vanuit dit unieke pioniersproject in Vlaanderen leren we de mogelijkheden en beperkingen van een landbouwpark kennen, vanuit het perspectief landbouw. Een ideale leercase voor planners, ontwerpers en lokale besturen die met het concept aan de slag willen gaan!

Aansluitend gesprek met het publiek

Gebiedsgericht werken in een gedifferen- tieerde landbouw (beleids)ruimte

GEMEENTEHUIS | 1E VERDIEPING | AUDITORIUM

Sessievoorzitters:

Anna Verhoeve (ILVO) en **David De Pue** (ILVO)

De landbouwruimte in Vlaanderen is heel divers. Zowel verschillen in fysisch milieu, landbouwpraktijken, maar ook regelgeving leiden tot een grote verscheidenheid aan landbouwgebieden. Deze sessie vertrekt van het feitelijk

gedifferentieerd landbouwgebied. Op basis van concrete, gebiedsgerichte initiatieven, verkennen we het hoe-wat-waarom van gebiedsgericht werken in een gedifferentieerde landbouw(beleids)ruimte.

Atelier Romain voert op dit moment een visievormingstraject over het hergebruik van hoeves in de Vlaamse Ardennen uit in opdracht van de provincie Oost-Vlaanderen. Ruimtelijk planner **Janne Vaes** (Atelier Romain) toont de mogelijkheden en de voorwaarden van gebiedsgericht werken.

Niels Menten (BUUR part of Sweco) en **Griet Maes** (Provincie Limburg) stellen het hoofdstuk landbouw binnen het ‘Referentiekader Ruimtelijke Regionale Eigenheid’ voor. Vertrekkend vanuit een sterke analyse van de landschapseenheden en de economisch-functionele systemen vormt de studie een basis voor een visie op landbouw in de deelregio's. Op die manier komt duidelijk naar voor welke deelgebieden het meest geschikt zijn voor diverse soorten landbouw zoals fruitteelt, intensieve veeteelt en akkerbouw

Filip Debrabandere (VLM) past de theorie van gebiedsgericht werken toe op de praktijk van de Liereman. Welke aandachtspunten zijn er in het proces van gebiedsgericht werken, hoe bouw je vertrouwen op, wat is het belang van analyse van de omgeving en het watersysteem als basis voor keuzes? Als de beslissing genomen wordt om aan natuurontwikkeling te doen, wat zijn dan de uitgangspunten van een degelijk flankerend beleid naar landbouw?

Voor het toekomstige ruimtegebruik op haar grondgebied werkt de provincie Antwerpen aan het Provinciaal Beleidsplan Ruimte Antwerpen. Daarin koppelt ze ruimtegebruik aan mobiliteit, zet ze in op efficiënt ruimtegebruik en vermindert ze de druk op de open ruimte. **Christel Claes** en **Tine Van Passel** (provincie Antwerpen) lichten toe wat de stelling ‘de juiste functie op de juiste plek’ wil zeggen voor het agrarisch gebied in de provincie.

©Vlaamse Landmaatschappij

Van lokaal voedsel- beleid naar lokaal land- bouwbeleid

CC TER VESTEN | MEDIAZAAL

Sessievoorzitters:

Hans Vandermaelen (UGent/ILVO)
en **Anton Christiaens** (Voorland)

De afgelopen jaren ontwikkelden vele steden en gemeenten een vorm van lokaal voedselbeleid. Hoewel in de meeste voedselplannen het belang van zowel voedselconsumptie

als voedselproductie aangestipt wordt, blijft concreet beleid vaak beperkt tot voedselconsumptie. De aarzeling om een visie op voedselproductie en de landbouwruimte te ontwikkelen, blijkt erg groot.

Nochtans biedt openruimtebeleid dat doorwerkt tot op landbouwbedrijfsniveau concrete kansen om vooruitgang te boeken in uitdagingen zoals duurzame voedselproductie, beleefbaar landschap, klimaat, biodiversiteit, waterberging... Bovendien bieden ze boeren toekomstperspectief, bedrijfszekerheid en een herwonnen plaats in de samenleving. Lokale besturen kunnen hierbij een belangrijke rol opnemen.

Waarom een lokaal landbouwbeleid voeren? En hoe begin je hier aan? In deze sessie focussen we op drie strategieën: een visie op publieke (landbouw)gronden, de ontwikkeling van boerennetwerken, en de nood om lokaal landbouwbeleid te ontwikkelen over verschillende beleidsthema's heen.

Anton Christiaens (Voorland) schetst de evolutie van open ruimte en landbouw bij een onveranderd openruimtebeleid. Van daaruit benoemt hij een aantal strategische punten om stapsgewijs een lokaal landbouwbeleid op te zetten.

Welke rol kan publiek grondbezit (bijv. van OCMW's) en grondbeleid spelen bij de ontwikkeling van lokaal landbouwbeleid? **Hans Vandermaelen (UGent/IVLO)** presenteert de resultaten van zijn onderzoek in de provincie Oost-Vlaanderen naar het grondbezit van alle publieke instellingen en de evolutie van dat grondbezit in de afgelopen 10 jaar.

Samenwerking, kennisuitwisseling en het uitwisselen van machines versterken de boerengemeenschap en maken de landbouwbedrijfsmodellen toekomstbestendig. **Lucas Van den Abeele (3 fonteinen)** neemt ons mee naar het Pajotse Granennetwerk waar boeren en brouwers de handen in elkaar hebben geslagen om Belgisch bier opnieuw met lokale, biologische brouwtarwe en -gerst te produceren.

Sally Lierman (Atelier Romain) is betrokken bij de opmaak van lokale beleidsplannen, waaronder landbouwbeleidsplannen. Zij werkte in het verleden mee aan een landbouwstudie voor Gent en is nu bezig met de opmaak van een landbouwbeleidsplan voor Aalst. Zij deelt een aantal inzichten, hindernissen en succesfactoren bij de opmaak van zulke beleidsplannen.

Proactief vergunningen-beleid

CC TER VESTEN | SCHOUWBURG

Sessievoorzitter: **Hans Tindemans** (VRP)

Hoe kan je via vergunningen het juiste landbouwbedrijf op de juiste plek krijgen, met een win-win voor landbouwer én omgeving? Hoe kan je je flexibel opstellen zodat landbouwers kunnen verbreden (bv combinatie landbouw-hoevetoerisme) zonder de deur open te zetten voor ongewenste ontwikkelingen? Hoe voorkom je dat landbouw uit het landbouwgebied wordt weggeconcentreerd?

Marlies Caeyers (Provincie Antwerpen) en **Arnout De Waele** (Atelier Romain) geven duiding bij het landbouwkompas. Dat is een ‘context-sensitieve’ analysetool die tegelijk een objectiverende basis vormt voor de vergunningverlening. Welke parameters worden gebruikt voor die tool? Kunnen gemeenten hieruit zelf een methode en analysekader ontwikkelen om toe te passen?

‘Boer Ruimt Veld’* onderzoekt de onthardingsmogelijkheden van vrijkomende landbouwbedrijven en de herbestemming ervan naar landbouwgrond. Het project speelt in op de noodzaak aan een doordacht, gedragen onthardingsbeleid dat de open agrarische ruimte behoudt en versterkt. **Marjolijn Claeys** (Voorland) licht toe hoe de leerlessen uit ‘Boer Ruimt Veld’ kunnen doorwerken in het vergunningenbeleid.

* Boer Ruimt Veld is een project van het consortium ILVO/Boerenbond/Voorland/KU Leuven.

Advocate **Lotte Arkens** (Landgoedadvocaten) kent de perspectieven van landbouwer en overheid in de vergunningverlening als geen ander. Samen met **Katrien van Herck** (Boerenbond) reflecteert ze over wat belangrijk is in een vergunningenbeleid dat rekening houdt met maatschappelijke, menselijke en ondernemingsperspectieven - en dit binnen de juridische kaders.

Aansluitend gaan we in interactie met het publiek.

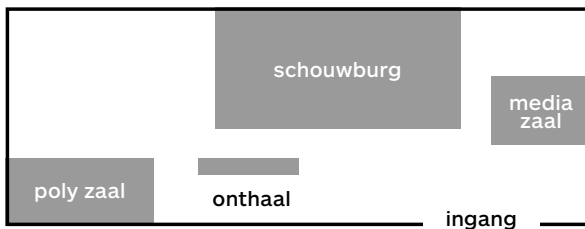
Tot Slot

Een fijn toeval. Na de receptie kunt u blijven plakken voor de film [‘Wat hebben we verdiend vandaag?’](#) van Victoria Deluxe. Filmmaker Brecht Vanhoenacker volgde anderhalf jaar lang werk en leven op zes Oost-Vlaamse landbouwbedrijven. De landbouwers vertellen in ‘Wat hebben we verdiend vandaag?’ over de hindernissen en vragen waar zij elke dag mee geconfronteerd worden en nemen de tijd om uit te leggen waarom ze met hart en ziel voor hun stiel gekozen hebben en blijven kiezen.

Zalen

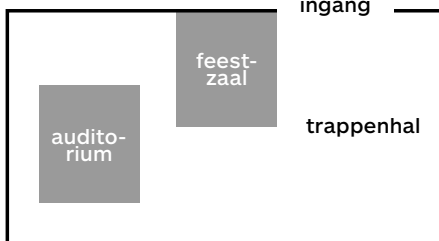
CC Ter Vesten

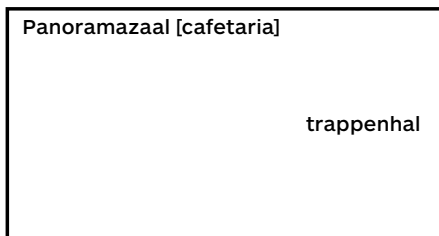
Gravenplein

gemeentenhuis

1ste verdieping

3de verdieping

EEN GREEP UIT RUIMTE 51

‘Je bouwt geen ecologisch paradijs op een economisch kerkhof’: Een gesprek over de weg naar een gezonde en duurzame landbouw | **Publieke landbouwgrond in de vitrine:** Een barometer voor het stedelijk voedselbeleid? | **Brusselse stadslandbouw**

vraagt meer plaats: Zavelenberg, Le Chant des Cailles, moestuinen Agnès Varda: 3 agro-economische arena's | **Boer ruimt veld:** Leegstand als motor voor ontharding in agrarisch gebied | **Landbouw en open ruimte, hand in hand:** Agrarische herontwikkeling in de provincie Antwerpen | **Biodivers Dijleland:** Van keukentafelgesprekken tot landbouwbedrijven in een 'grand cru' landschap | **De boerderij: werkplek, woonplaats, levenswerk:** Een onderzoek naar het sociale welzijn van de Vlaamse landbouwer | **Een stap terugzetten om vooruit te gaan:** Groepsportret van een tegendraads Ardens boerenennetwerk | **La città affamata:** Voedselproductie in de rand van Reggio Emilia | **Een Europees kompas voor de Vlaamse landbouw:** Een oproep aan beleid en wetenschap | **De commoners van Chaparri:** De invloed van neoliberal extractivisme op gemeenschapsgronden in Latijns-Amerika

ruimte is een driemaandelijks magazine dat wordt uitgegeven door de Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning.

Met dank aan

Alle sprekers, deze tekst werd opgesteld vanuit de voorbereidende gesprekken die we voerden nav de Werelddag Van De Stedenbouw.

Iedereen die met ons meedacht in de werkgroep: ILVO, VLM, KU Leuven, UGent, UAntwerpen, Hogent, Labo Ruimte, Voorland, Atelier Romain, Fris in het Landschap, Architecture Workroom Brussels.

Speciale dank aan de Gemeente Beveren om te gast te kunnen zijn!

sponsors

BOUWMEESTERMAITREARCHITECTE

TEAM
**VLAAMS
BOUWMEESTER**

**VLAAMS-
BRABANT**

**Provincie
Antwerpen**

west-vlaanderen
de gedreven provincie

**DEPARTEMENT
OMGEVING**

provincie
Oost-Vlaanderen

provincie
Limburg

partners

B
U
R

MINT

www.geosted.be

www.vito.be

POLO.
ARCHITECTS

www.polo-architects.be

COMMON
GROUND
ruimte maken

www.common-ground.eu

www.kortrijk.be

www.brut-web.be

BLAUW
DRUK
STEDENBOUW

TRIPLE LIVING

AIM
ARCHITECTS IN MOTION

OMGEVING
LANDSCAPE ARCHITECTURE URBANISM

VANDEN BROELE
UITGEVERIJ - ÉDITIONS - PUBLISHERS

IDEA
CONSULT thinking ahead

Colofon

TEKST

Mieke Nolf

REDACTIE

Koen Raeymaekers,
Els Brouwers,
An Rekkers

VORM

lu'cifer

Een uitgave van

(november 2021)

vrp

VLAAMSE
VERENIGING
VOOR

ruimte & planning